

FRIDLYSTA

växter och djur i Sverige

Fridlysning av växter och djur

Fridlysning innebär att det är förbjudet att plocka, fånga, döda, eller på annat sätt samla in eller skada vissa växter och djur. Om det finns risk för att en växt- eller djurart utsätts för plundring eller riskerar att utrotas, kan arten fridlysas. Fridlysning av enskilda arter hindrar inte att jord- eller skogsbruk bedrivs, även om största möjliga hänsyn alltid ska tas till känsliga arter vid markanvändning.

Både arter som är starkt hotade, och därför mycket känsliga för insamling, och arter som inte är så sällsynta, men populära att plocka eller fånga, kan vara i behov av skydd genom fridlysning. I vissa fall fridlyses en art för att Sverige har förbundit sig att göra det i internationella överenskommelser eller i EU-direktiv.

En art kan vara fridlyst i hela landet, ett län, eller i delar av ett län. För närvarande är cirka 300 arter fridlysta i hela landet. Utöver dessa är cirka 50 arter fridlysta i ett eller flera län.

Här följer några exempel på växter och djur som är fridlysta. En förteckning över samtliga fridlysta växt- och djurarter samt de undantag som gäller för några av arterna, finns i artskyddsförordningens bilagor. Länk till förordningen finner du bland annat på Naturvårdsverkets hemsida www.naturvardsverket.se.

Backsippa och fjällbrud är fridlysta i hela landet.

HENRIK EKMAN/IN

GÖTE ERIKSSON/IN

Nattviol är en orkidé. Likaså Salepsroten. Apollofjärilen som här suger nektar från Salepsroten är en av åtta fjärilsarter som är fridlysta.

Kärlväxter

Många av de fridlysta kärlväxterna ser man sällan på grund av att de är mycket sällsynta och ibland svåra att känna igen. Några är mer välkända och eftertraktade än andra. I båda fallen kan plockning utgöra ett hot. Exempel på blommor som inte får plockas är drakblomma, fjällviva, grenigt kungsljus, hedblomster, klockgentiana, marrisp, martorn, mosippa, myrbräcka, praktnejlika, stor sandlilja och våradonis.

Orkidéer

Orkidéer har ofta mycket speciella krav på sin livsmiljö och många är därför hotade till följd av förändringar i miljön. Ett annat hot har utgjorts av att många av de ovanliga och tilltalande arterna har varit föremål för omfattande plockning. Det har även förekommit att hela orkidébestånd har grävts upp för inplantering i trädgårdar, eller för försäljning såväl inom som utom landet.

Alla vilda orkidéer är fridlysta i hela landet och får därmed inte plockas. Exempel på arter är brunkulla, flugblomster, Jungfru Marie nycklar, knärot, krutbrännare, norna, nästrot, rödsyssla, skogsfru, tvåblad och vityxne.

Guckusko och alla övriga orkidéarter är fridlysta i hela landet.

Blåsippa och gullviva

Blåsippa och gullviva är populära vårblommor som många vill plocka. Men blåsippan kan inte sprida sig om den plockas, vilket har lett till att den nästan har utrotats på vissa ställen där den har plockats intensivt. Man får inte plocka blåsippor i Hallands, Skåne, Stockholms, Västerbottens och delar av Västra Götalands län.

Gullvivor får inte plockas i Hallands, Skåne och Örebro län. I resten av landet går det bra att plocka en egen bukett av arterna, men inte att gräva eller dra upp blommorna med rötterna. Det är inte heller tillåtet att plocka blåsippor och gullvivor till försäljning.

LENNART BROBORN/N

BENGT ERMAN/N

Blåsippor och gullvivor får inte plockas alls i vissa län.

Mistel och lummer

Misteln är fridlyst i hela landet, utom för markägaren som får skörda den om det sker för att vårda värdträdet. Men beståndets fortlevnad får inte påverkas negativt.

Lummer växer mycket långsamt och har därför tagit skada av den insamling som tidigare har förekommit. Alla arter är numera fridlysta i hela landet mot uppgrävning samt plockning för försäljning. Den hotade cypresslummern får inte plockas alls. I Blekinge län är det också förbjudet att plocka vissa andra lummerarter.

Mattlumner får inte plockas för försäljning.

P. ROLAND JOHANSSON/N

Den sällsynta gula varglaven och den hotade laven långskägg är fridlysta i hela landet.

Mossor och lavar

Många av de fridlysta mossorna och lavarna är okända för de flesta på grund av att de är så sällsynta. Två fridlysta lavar som är mer kända är varglav och långskägg.

Några exempel på fridlysta mossor är grön sköldmossa, hårklomossa, pyramidmossa, skirmossa och vedtrådmossa.

Fönsterlav används ofta som juldekoration och kallas i handeln för vitmossa, trots att den är en lav. Fönsterlaven är inte fridlyst, men eftersom lavar växer mycket långsamt ska man alltid vara varsam och inte plocka dem i onödan. Det ingår inte i allemansrätten att samla in stora mängder lavar eller mossor till försäljning.

Fönsterlaven är inte fridlyst, men man har ändå inte rätt att samla in hela bestånd av laven.

Svampar och bär

Några få svampar är fridlysta i hela landet och får inte plockas. Dessa är bombmurkla, igelkottstaggsvamp, doftticka, saffransticka och storporig brandticka. I övrigt får man fritt plocka alla svampar och bär. I naturreservat och andra typer av skyddade områden kan dock förbud mot plockning gälla.

LENNART MATHIASOHN

Svampen bombmurkla är fridlyst och får inte plockas.

HANS-EBBE LINDSKOGIMYRA

Skalbaggen ekoxe är fridlyst i hela landet.

Fjärilar och andra insekter

I Sverige finns mer än 25 000 insektsarter, varav 27 är fridlysta i hela landet. Exempel på arter som inte får fångas är mnemosynefjäril, väddnåtfjäril, cinnoberbagge, läderbagge, större ekbock och grön flodtrollslända.

OLA JERNSTEN

Mnemosynefjäril

Grodor, paddor och ödlor

Alla Sveriges grodor, paddor och ödlor är fridlysta i hela landet. Flera av arterna är hotade eller sällsynta till följd av att deras livsmiljöer, som ofta utgörs av våtmarker och småvatten, har förändrats eller försvunnit. De mest sällsynta arterna är gölgroda, klockgroda, långbensgroda, lökgroda, lövgroda, ätlig groda, gröNFLäckig padda, stinkpadda, större vattensalamander och sandödlor. Dessa får man aldrig döda, skada, fånga eller flytta.

Ta aldrig hem lövgrodor eller någon annan vuxen groda eller ödla!

De vanligaste arterna – kopparödla, skogsödla, mindre vattensalamander, vanlig groda, åkergroda och vanlig padda – får man ta upp i handen

och studera, men inte flytta från platsen. Det är däremot tillåtet att ta hem lite rom eller yngel för att studera utvecklingen till vuxet djur, men därefter måste det färdigutvecklade djuret sättas tillbaka på den plats där det samlades in.

Vanlig padda

Den fridlysta kopparödlan liknar en orm, men är en benlös ödla som är helt ofarlig.

Den sällsynta och ofarliga hasselsnoken kan ibland förväxlas med huggorm.

Huggorm och andra ormar

I Sverige finns tre ormarter som alla är fridlysta i hela landet. Dessa är huggorm, hasselsnok och snok (inklusive gotlandssnok). Snokarna är helt ofarliga, men eftersom den sällsynta hasselsnoken ibland förväxlas med huggorm har det hänt att den blivit ihjälslagen av misstag.

Huggormen lever främst på sorkar och möss och kan på så vis ibland göra viss nytta. Den går aldrig till anfall, utan biter bara om den känner sig hotad. Om det finns orm på tomten kan man göra tomten otrivsamt för ormen genom att hålla gräset kortklippt, ta bort rishögar och inte placera komposter eller lövhögar nära huset. Man bör då veta att tomten även kan bli otrivsamt för igelkottar.

Det är inte tillåtet att fånga eller döda huggorm och andra ormar i naturen. Om det finns huggorm på tomten får man flytta den, och om ingen annan lösning finns får man i sista hand döda huggormen. Snok och hasselsnok får aldrig flyttas eller dödas utan tillstånd.

Huggormen är fridlyst, men får flyttas från tomten. Honan är oftast brun och hanen grå, men helsvarta exemplar förekommer också.

Ta inte hem igelkottar eller andra vilda däggdjur!

Fåglar och däggdjur

Förutom de växter och djur som är fridlysta, är alla vilda fåglar och däggdjur fredade i hela landet enligt jaktlagstiftningen. Undantag gäller under de tider på året då det finns jakttid för cirka 50 av arterna, bland annat älg, rådjur, dovhjort, hare, räv, vissa änder och hönsfåglar. Det är inte tillåtet att bedriva jakt utan jakträttshavarens medgivande.

Man får aldrig utan tillstånd fånga, skada eller döda fladdermöss, igelkottar, hasselmöss, småfåglar, rovfåglar eller andra fåglar och däggdjur som det inte finns jakttid för. Det är inte heller tillåtet att samla in fågelägg eller att skada bon.

Flytta inte djurungar som verkar övergivna – det gör mer skada än nytta och är inte tillåtet. Mamman lämnar ofta ungarna, men finns nästan alltid i närheten. Det är inte heller tillåtet att förvara vilda djur utan särskilt tillstånd.

Vissa sällsynta arter tillfaller staten om de påträffas döda. Hittar man ett sådant djur ska det alltid anmälas till polisen. Till dessa statens vilt hör björn, varg, järv, lo, myskoxe, fjällräv, utter, valar, fiskgjuse, bivråk, tornuggla, hökuggla, berguv, fjälluggla, lappuggla, slaguggla, rördrom, lunnefågel, salskrake, svarthalsad dopping, skärfläcka, gråspett, vitryggig hackspett, mellanspett, kungsfiskare, blåkråka, härfågel, sommargylling, fjällgås, skräntärna, svarttärna, storkar, örnar, glador, falkar och kärnhökar.

Det är inte tillåtet att fånga eller döda vattenfladdermus och andra fladdermöss utan tillstånd.

Om hackspettar, fladdermöss, tranor eller andra djur som inte får jagas orsakar skador på hus, tomt eller gröda ska man i första hand vidta skadeförebyggande åtgärder. Det är inte tillåtet att bekämpa djuren utan tillstånd. Tag vid behov kontakt med länsstyrelsen för råd om lämpliga åtgärder.

Hökugglan hör till statens vilt, liksom kungsfiskaren.

Fiskar och musslor

Det är förbjudet att fiska de hotade arterna mal, flodpärlmussla, sirlig skivsnäcka och tjockskalig målarmussla. Dessa är de enda arter som kan beröras av fiske, som är fridlysta året om i hela landet.

Flodpärlmusslan är fridlyst i hela landet.

Allmän hänsyn och allemansrätt

I Sverige har alla rätt att vistas ute i naturen enligt allemansrätten. Det är tillåtet att plocka svamp, vilda bär och blommor som inte är fridlysta. Men man är alltid skyldig att vara varsam och visa hänsyn mot djur och natur samt mot andra människor som är ute i naturen.

Det är inte tillåtet att fälla träd eller att bryta kvistar på annans mark. I allemansrätten ingår inte heller att gräva upp hela växtbestånd, eller att samla in stora mängder lavar eller mossor.

I naturreservat och andra skyddade områden gäller särskilda regler för vad som är tillåtet att göra. Förutom för de fridlysta arterna kan förbud mot insamling gälla även andra arter.

Dispens från fridlysning

Förutom de generella undantag från fridlysning som angetts ovan för groddjur och kräddjur, omfattas några få arter av kärlväxter, mossor och insekter av undantag för insamling av dokumentationsexemplar. Vilka arter detta gäller framgår av artskyddsförordningen.

Den som vill samla in fridlysta växt- eller djurarter för vetenskapliga- eller naturvårdsändamål måste ansöka om dispens från fridlysningen hos länsstyrelsen. Ansökningar som gäller dispens för fåglar eller däggdjur ska lämnas till Naturvårdsverket.

Kontakta länsstyrelsen om du behöver råd om skadeförebyggande åtgärder samt tillstånd för bekämpning, eller om du vill ansöka om ersättning för skador som orsakats av djur som inte får jagas.

Vilka arter är fridlysta i Sverige?

Samtliga växt- och djurarter som är fridlysta i hela landet eller i ett län finns förtecknade i Artskyddsförordningens bilaga 1 och 2 på Naturvårdsverkets webbplats: www.naturvardsverket.se/fridlysning

Information om vilka arter som är fridlysta i enskilda län finns på respektive länsstyrelses hemsida: www.lst.se.

Alla är välkomna ut i naturen enligt allemansrätten. Man får plocka svamp, bär och blommor som inte är fridlysta, men måste alltid visa hänsyn mot djur och natur.

Läs mer

Ahlén, I. Andrén. C. & Nilsson, G. 1995: *Sveriges grodor, ödlor och ormar*. Naturskyddsföreningen.

Gärdenfors, U. (ed.) 2005: *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Information på Internet

ARTDATABANKEN (www.artdata.slu.se): Rödlistor och faktablad över rödlistade fridlysta arter.

LÄNSSTYRELSENA (www.lst.se): Länkar till samtliga länsstyrelser hemsidor, där bland annat information om fridlysta arter finns.

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET (www.nrm.se): Den virtuella floran – en uppslagsbok om svenska växter.

NATURVÅRDSVERKET (www.naturvardsverket.se): Information om fridlysta arter, rödlistade arter, de stora rovdjuren, vad du ska göra om du hittar en orm på tomten, allemansrätten m.m.

SVERIGES ENTOMOLOGISKA FÖRENING (www.sef.nu): Bilder på samt beskrivningar av fridlysta insekter och spindlar.

Författningar:

Artskyddsförordningen (2007:845)

Förordning om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen (1994:1716)

Jaktförordningen (1987:905)

Miljöbalken (1998:808) 8 kap: Särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter.

